

kimiyetine geçen Erbil'de kısa bir müddet kaldıktan sonra uğradığı silâhlı saldırı sonucunda 2 Şevval 632'de (20 Haziran 1235) öldü ve Bâbülmeydan Kabristanı'na defnedildi.

Hâcîrî, başta gazel olmak üzere dübeyt, kâne ve kân, mevwâl (mevâliyâ) gibi halk şiiri türlerinde başarılı bir şairdir. İbn Halikân, bu türlerde şiir yazan şairlerin birinde başarılı olsalar diğerlerinde başarısız olduklarını, Hâcîrî'nin ise bunların hepsinde başarı sağladığını söylemektedir (*Vefeyât*, III, 502). İnce duyguların ve orijinal mânaların hâkim olduğu şiirleri, Ömer b. Muhammed ed-Dimaşkî (Ömer Muhammed Hoca) tarafından gazeller, kasideler, tahmisler, müteferrikât, hicviyeler, mevwâliyâ ve rubâîler olmak üzere yedi kısımda toplanarak divan haline getirilmiştir. Üstün bir müsikeye sahip lirik şiirlerden oluşması sebebiyle bu divana *Bûlbülü'l-garâmî'l-kâşif 'an lisâni'l-insicâm* adı verilmiş ve daha şairin sağlığında elden ele dolaşmaya başlamıştır. Divanda yer alan şiirlerin çoğu kıtalar halinde olup Hicaz ve Necid bölgelerine ait yer ve menzil adları, tasavvufî duygu ve remizlerle (medârik) doludur. İlk defa 1280 (1863) yılında yayımlanan divanın ikinci baskısı Hammâd el-Feyyûmî el-Acmâvî'nin tashihleriyle yapılmıştır (Kahire 1305). Divanın son ilmî neşri Şehhâde Halîl Zağber tarafından gerçekleştirilmiştir (Kahire 1988). Hâcîrî'nin, Hz. Peygamber'i metheden şiirlerinin toplandığı *el-Kaşâ'idü'l-hicâziyyât fî medhi hayri'l-beriyât* adlı eseri de günümüze gelmiştir (Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 443).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Hallikân, *Vefeyât*, III, 501-505; Zehebî, *A'lamü'n-nübela'*, XXII, 343-344; İbn Kesir, *el-Bidâye*, XIII, 144; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, VI, 290-291; *Kesfû'z-zunûn*, I, 783, 804; İbnü'l-imâd, *Şezerât*, V, 156; Serkîs, *Mu'cem*, I, 731-732; Brockelmann, *GAL*, I, 289-290; *Suppl.*, I, 443; C. Zeydan, *Âdâb* (Dayf), III, 24-25; *Hediyyetü'l-ârifin*, I, 809; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, VIII, 25; Ömer Ferruh, *Târihu'l-edeb*, III, 526-528; Ziriklî, *A'lam* (Fethullah), V, 103; Cezzâr, *Medâhilü'l-mü'ellifin*, I, 125-126; M. İsâ Sâlihîyye, *el-Mu'cemü's-şâmil li't-türâşî'l-Arabîyyi'l-matbû'*, Kahire 1993, II, 124; Şevki Dayf, *Târihu'l-edeb*, V, 390-393.

RECEP DİKİCİ

HACİVAT

Karagöz oyununda aydın tipi temsil eden ikinci önemli kahraman (bk. KARAGÖZ).

HÂCİYAT (الحاجيات)

Ferdî veya içtimâî hayat için mutlaka gerekli olmayan, ancak bunların düzenli olarak yürütmesini temine yarayan hükümler anlamında fıkıh terimi (bk. HİKMET-i TEŞRÎ').

HACİZ (الحجز)

Borçlunun para borcunun ödenmesi amacıyla ve alacaklısı lehine malına hukuken el konulması anlamında terim.

Sözlükte "menetmek, iki şeyin arasını ayırmak" anlamına gelen haciz (haciz) kelimesi, hukukta cebri icranın en önde gelen tedbir ve müeyyidelerinden biri olup para borcunu ödemeyen kimsenin borcuna tekabül edecek kıymetteki bir malına, onu borcu ödemeye zorlama veya malı cebri icra yoluyla satıp borcun ödenmesini sağlama amacıyla alacaklı lehine hukuken el konulmasını ifade eder. Haciz ve türevleri gerek Kur'an-ı Kerim'de (en-Neml 27/61; el-Hâkka 69/47) ve hadislerde (bk. Wensinck, *el-Mu'cem*, "hcz" md.) gerekse klasik fıkıh literatüründe yalnız sözlük anlamında kullanılmış, hukukta ihtiva ettiği terim anlamıyla ise fıkıh literatürünün hacir ve iflâs bölümlerinde "borçlunun hacri ve malının satılması" alt başlığında işlenmiştir. Fıkıhta konuyla ilgili olarak yer alan doktriner görüş ve tartışmalar, Kur'an ve Sünnet'te bu hususta açık ifade ve hükümler bulunmadığından genelde tarihi süreç içinde İslâm toplumlarında ortaya çıkan ihtiyaçları, mahkemelerce benimsenen çeşitli çözüm yollarını ve uygulama örneklerini yansıtır.

Kendi irade ve rızası ile para borcunu ödemeyen borçluya karşı uygulanması gereken müeyyidelerden biri, borcuna tekabül edecek kıymetteki malı üzerinde onun tasarruf yetkisini kaldırmak ve bu malları paraya çevirerek alacaklının hakkını vermektir. Borçlunun fiilî engelleme si halinde gerektiğinde devletin yetkili organları tarafından zor kullanmak suretiyle uygulanacak bu müeyyideye haciz adı verilmektedir.

İslâm hukukunda haczin, "kişiyi malî tasarruflardan menetme" anlamına gelen hacir kavramıyla, özellikle de borçlunun hacriyle yakın ilişkisi vardır. Her ikisi de borçluyu ödeme yapmaya zorlama ve alacağın cebri icra yolu ile tahsiline yönelik

hukukî tedbir ve müeyyide durumunda dır. Ancak hacizle hacir arasında hem mahiyet hem de hüküm bakımından bazı farklılıklar mevcuttur. Borçlunun haciz konulan mal üzerinde tasarrufu muteber değilse de haciz konulmayan diğer malları üzerinde tasarruf edebilir. Mahcûr borçlu ise haczi câiz olan hiçbir malı üzerinde tasarruf edemez. Bu bakımdan haciz, sadece belirli mallar üzerinde mâlikin tasarruf yetkisini kısıtladığından maksadın hâsıl olmasına yetmeyebilir; yani alacaklı borçlunun malını haczettirmekle her zaman alacağının tamamını tahsil edemeyebilir. Bu sebeple Hanefî fıkıh âlimleri borçlunun ayrıca hacredilmesi gerektiğini de ifade etmişlerdir. Zira haciz koyduran alacaklının hacizli mal üzerinde rüçhan hakkı olmadığı ve alacağın tahsil hususunda alacaklıların eşit hakka sahip olduğu düşünüldüğünde malına haciz konulan, fakat hacredilmeyen borçlunun bazı borçlandırıcı hukukî işlemler yaparak haciz koyduran alacaklıyı zarara sokması mümkün olur. Meselâ güvendiği bazı kişilere muvâzaa yoluyla borç ikrar edebilir ve lehlerine ikrar bulunan kişiler de haciz konulan malda alacaklılara dahil olurlar. Halbuki borçlu hacir altına alınırsa artık onun ikrarı haczi câiz olan mallarına hiçbir şekilde tesir etmez. Bununla birlikte haczin rehne kıyasla alacaklı şahıs lehine bir öncelik sağlayacağı da ileri sürülebilir (bk. HACİR).

İslâm hukukçularının çoğunluğu borçlunun mallarına haciz konulup satılması câiz görür. Bu hükme varırken en önemli hukukî dayanak olarak da Hz. Peygamber'in Muâz b. Cebel'in iflâsına karar vererek mallarına haciz koyup sattırmasını ve satıştan elde edilen parayı alacaklılara dağıtmasını (Şevkânî, *Neylû'l-evlâr*, V, 275-276; ayrıca bk. Müslim, "Müsâkât", 18), Hz. Ömer'in de Üseyfî' el-Cühenî adında bir kişinin mallarına haciz koyup sattırmasını ve elde edilen paraları alacaklılara dağıttırmasını (Serahsî, XXIV, 164), ayrıca Resûl-i Ekrem'in, "Ödeme gücü bulunan bir kimsenin borcunu ifa etmeyip geciktirmesi onun cezalandırılmasını ve kınanmasını helâl kılar" (Buhârî, "İstişkâr", 14) meâlindeki sözünü delil gösterirler. Fakihlerin bir kısmı, bu hadiste geçen "ukûbet" (cezalandırma) kelimesinin kapsamını dar tutarak onu yalnız hapis ve ta'zîr cezası olarak yorumlamışlardır. Çoğunluk ise kelimenin hapis müeyyidesi yanında haciz müeyyidesini de kapsadığı görüşündedir; çünkü mallara haciz konulup satılması borçlunun cezalandırılması

anlamına gelir. Ancak fıkıh âlimleri arasında hapis ve haciz müeyyidelerinin uygulanmasında hangisine öncelik verileceği konusunda görüş farklılığı vardır: Mâlikî, Şâfiî ve Zâhirî mezheplerine göre para borçları için cebri icra ilk önce borçlunun mallarına yöneliktir, hapis ikinci derecede bir tedbir kabul edilmiştir. Buna karşılık Hanefî ve Hanbelî mezheplerinde para borçları için cebri icrada ilk önce borçlunun şahsına yönelinir, haciz ikinci derecede bir müeyyidedir.

İbrâhim en-Nehâî, İbn Sîrîn, Zeyd b. Ali, Ebû Hanîfe, İmam Züfer gibi âlimlere göre borçlu hacredilemez ve malı haciz konularak satılamaz. Çünkü haciz, borçlunun mallarının onun rızâsı olmadan satılması demektir. Mal sahibinin rızâsı bulunmayan bir akid ise sahih değildir. Bu âlimlere göre uygulanacak müeyyide borçluyu borcunu ödeyinceye kadar hapsedektir. Ebû Hanîfe, haciz yoluyla satışın câiz olmadığı hükmüne varırken özellikle, "Ey iman edenler! Karşılıklı rızâyâ dayanan ticaret olmasın hali müstesna mallarınızı bâtil yollarla aranızda yemeyin" (en-Nisâ 4/29) meâlindeki âyetle, "Müslüman kişinin malı ancak gönlünün rızâsı ile helâl olur" (Dârekutnî, III, 26) meâlindeki hadisi gerekçe gösterir. Ancak Ebû Hanîfe, borçlunun malına haciz konulup cebri icra yoluyla satılmasını kural olarak câiz görmemekle birlikte bazı durumlarda borçlunun malının cebren alınarak alacaklıya verilebileceğini kabul etmiştir. Şöyle ki: Alacağın cinsiyile borçlunun malının cinsi aynı ise, meselâ alacak altın ise borçlunun da altını varsa borçlunun borcu cebren ödetilir. Hatta Ebû Hanîfe, para alacaklıları için istihsânen ikinci bir çözüm şeklini de kabul etmiştir. Buna göre meselâ borçlunun borcu altın ve malı da gümüşse hâkim borçlunun gümüşünü satarak altın alır ve bu altını alacaklıya verir.

Borçlunun mallarına ancak alacaklının isteği üzerine haciz konabilir. Şâfiî mezhebindeki bir görüşe göre ise borçlunun isteği üzerine de mallarına haciz konabilir.

Borçlunun mallarına haciz koymaya yetkili devlet dairesi mahkemedir. Hâkim haciz işlerini bizzat yürütebileceği gibi bu iş için memurlarını da görevlendirebilir. Ara bulucu ve hakem gibi resmî bir sıfatı bulunmayan kimselerin borçlunun mallarını satmaya yetkileri yoktur. Hz. Peygamber'den başlamak üzere zaman içinde halifeler, onların tayin ettikleri kadılar, icra işleriyle görevli memurlar haciz işlerine bakmışlardır. Bazı İslâm devletlerinde hisbe ve dîvân-ı mezâlim gibi teşkilâtlar da

haciz işlerini belli esaslar dahilinde kısmen de olsa yürütmüşlerdir.

Fakihlerin görüşlerine ve İslâm toplumlarında süregelen uygulamalara göre haciz işlemlerine borçlunun ikamet ettiği yerin mahkemesinde bakılır. Eğer borçlunun malı oturduğu yerden başka bir yerde bulunuyorsa davaya bakmaya yetkili hâkim, malların bulunduğu yer mahkemesi hâkimine istinâbe yoluyla borçlunun mallarına haciz koydurup sattırabilir.

Borçlunun aslî ihtiyaçları (havâic-i asliyye) dışındaki menkul ve gayri menkul bütün malları kural olarak hacze konu olabilir. Fıkıh âlimlerine göre -bazı ayrıntılar bir tarafa bırakılırsa- oturmaya mahsus ev, yazlık ve kışlık elbiseler, ev eşyaları (mefruşat, kap kakac vb.), sanat ve meslek makine, alet ve edevatı, çiftçinin alet, makine ve hayvanları, harp alet ve edevatı, ilim adamlarının meslekleriyle ilgili kitapları, binek ve yük hayvan ve vasıtaları, bir aylık (başka bir rivayete göre bir yıllık) nafaka kişinin aslî ihtiyaç maddeleri kabul edildiğinden doktrinde bunların hacze konu olmayacağı görüşü hâkimdir. Burada nazarı itibara alınan husus borçlunun şahsî ve aslî ihtiyaçlarıdır. Bunun yanında borçlunun hukukten bakmakla yükümlü olduğu anne baba, oğul kız gibi yakınlarının aslî ihtiyaçları da buna dahildir. Şüphesiz ki aslî ihtiyaç maddeleri zaman, muhit, iktisadî ve içtimâî şartlara bağlı olarak değişebilir.

Aslî ihtiyaçtan sayılması sebebiyle hacze konu olmamasına rağmen önemli bir kıymet arzeden bir mala da bazan haciz konulması gerekebilir. Bu takdirde o mal satılır ve satış bedeliyle değer bakımından daha ucuz, fakat aynı ihtiyacı karşılayacak başka bir mal temin edilerek artakalan para ile alacaklıların hakkı ödenir. Meselâ değerli bir evin hacziyle onun yerine oturmaya elverişli ucuz bir ev satın alınması, el dokuması pahalı bir halının satılarak yerine fabrika dokuması bir halının ikamesi mümkün olabilir.

Şâfiîler'e göre borçlunun oturduğu evi ve bineği varsa bunlar satılır ve bedeli alacaklılara verilir. Çünkü borçlu bunları kiralayabilir. Mâlikîler de borçlunun evine haciz konabileceği hususunda Şâfiîler'le aynı görüşü paylaşmaktadır.

Haciz ilk önce borçlunun satımı kolay olan malına konur ve hacze menkul mallardan başlanır. Bu mallar arasında da belli bir sıraya uyulması gerekir. Menkul mallardan altın, gümüş gibi muhafazası ve satılması kolay olanlarla mahrumiyeti borçluya en az yük teşkil edenler ve

sonradan tedariki kolay olanlardan başlanır. Ancak menkul mallar alacağı karşılamaya yetmezse daha sonra borçlunun gayri menkulleri satılır.

Hacizli mallar açık arttırma ile satışa arz edilir ve rayiç bedeller üzerinden satılır. Bu malların mümkün olan en yüksek fiyatla satılabilmesi için yetkililer tarafından gerekli tedbirler alınır ve mallar iyi bir alıcı bulabilmesi için kendi pazarında satışa çıkarılır. Taşınması mümkün olmayan menkul mallar ve ayrıca gayri menkul mallar için ilân verilir. İlân müddetinin tayin ve tesbiti, borçlu ve alacaklının menfaatleri göz önüne alınarak hâkim veya icra memuru tarafından yapılır; malların ne zaman ve nerede satılacağı açıklanır. Hacizli malların satışı sırasında hâkim veya bir memur (yed-i adl), alacaklı ve borçlu yahut vekilleri hazır bulunur. Mallar kural olarak en yüksek fiyat verene satılır.

Bazı fakihler haciz ve satış masraflarının borçluya ait olacağı görüşündedir. Diğer bazı fakihler ise haciz işleminin amme işlerinden sayıldığını göz önüne alarak haciz ve satış masraflarının beytül-mâle ait olacağı görüşünü ileri sürerler. Hacizli malın satışından elde edilen para alacakların hepsini karşılıyorsa her alacaklıya parası tamamen ödenir. Eğer borçlunun toplamı satıştan elde edilen paradan fazla ise bu takdirde her alacaklıya alacağı nisbetinde para verilir.

Hacizli malların satış işlemi tamamlandıktan sonra yetkili tarafından satışın hukukî esaslara uygun olarak yapıldığına ve elde edilen paraların alacaklılara teslim edildiğine dair bir tutanak tanzim edilir.

Haczin özel bir türü olan ihtiyatî haciz, alacaklının bir para alacağının zamanında ödenmesini garanti altına almak için mahkeme kararı ile borçlunun mallarına önceden geçici olarak el konulmasıdır. Alacağının vadesi gelmiş olan alacaklı, mahkemeye başvurduğu esnada veya dava devam ederken ihtiyatî haciz kararı verilmesini isteyebilir; hâkim de bu istek üzerine ihtiyatî haciz kararı verebilir. Ancak hâkimin, alacaklının mücerret isteği üzerine değil onun ortaya koyacağı delillere veya kuvvetli emâlelere dayanarak ihtiyatî haciz kararı vereceği açıktır.

İhtiyatî haciz ihtiyatî tedbirin (ukle) özel bir çeşidi olup aralarındaki en önemli fark şudur: İhtiyatî hacizde haczedilen mallar üzerinde bir çekişme yoktur ve bu sebeple mallar alacaklının açtığı davanın konusu değildir. İhtiyatî tedbirde ise üzerine ihtiyatî tedbir konulan mallar çekişmeli

olup davacının açmış olduğu bir davanın konusudur.

İslâm hukukunda hacir müessesesi, ihtiyatî haciz ve ihtiyatî tedbiri de içine alacak genişlikte ele alınmış olup borçlu bakımından yaklaşık olarak bu iki müessese-nin görevlerini de ifa etmektedir. Bu sebeple ihtiyatî haciz ve ihtiyatî tedbirle ilgili hükümler, klasik dönem fıkıh literatürünün özellikle hacir ve dava bölümlerinde serpiştirilmiş bir şekilde yer almaktadır.

Hâkim borçlunun menkul veya gayri menkul mallarına ihtiyatî haciz koyunca bu mallar borçlunun elinde kalır; ancak borçlu bu mallar üzerinde herhangi bir tasarrufta bulunamaz; onları tüketemez, satamaz, hibe edemez. İhtiyaten haczedilmiş mallar gerektiğinde yetkili merciler tarafından satılarak bedelinden alacaklının alacağı ödenir.

BİBLİYOGRAFYA :

Wensinck, *el-Mu'cem*, "hcz", md.; Buhârî, "İstikrâr", 14; Müslim, "Müsâkât", 18; Şâfiî, *el-Üm*, III, 184, 189; Dârekutnî, *es-Sünen*, Medine 1966, III, 26; Mâverîdî, *el-Ahkâmü's-sultâniyye*, Kahire 1909, s. 195; Şîrâzî, *el-Muhezzeb*, I, 320; Bâcî, *el-Müntekâ*, Kahire 1331, V, 84-85; Serahsî, *el-Mebsût*, XXIV, 163-166; Sadrüşşehîd, *Şerhu Edebi'l-kâdî li'l-Haşşâf*, Bağdad 1978, II, 380; Kâsânî, *Bedâ'î*, VII, 169, 174; Merginânî, *el-Hidâye*, İstanbul 1290, II, 275; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, IV, 456, 488, 494-496, 502; Nevevî, *el-Mecmû*, XIII, 290-292; Karâfî, *el-Furûk*, Beyrut, ts. (Âlemü'l-Kütüb), IV, 80; Zeylâfî, *Tebîyînü'l-hakâik*, Bulak 1315, V, 200; Ali b. Süleyman el-Merdâvî, *el-İnşâf fi ma'rifeti'r-râcihi mine'l-hilâf*, Kahire 1955, V, 303; İbn Ferhûn, *Tebşîratü'l-hükkâm*, Kahire 1310, I, 72, 79, 210-214; II, 218-222; Şîrbînî, *Muğnî'l-muhtâc*, II, 150-151; Remlî, *Nihâyetü'l-muhtâc*, Kahire 1958, IV, 305, 310-314; Buhûtî, *Keşşâfû'l-kunâ*, Mekke 1395, III, 407-408, 420-423; Abdurrahman Şeyhîzâde, *Mecma'u'l-enhur*, İstanbul 1289, II, 42; *el-Fetâvâ'l-Hindiyîye*, V, 61, 62; Haraşî, *Şerhu Muhtaşarı Halil*, Beyrut, ts. (Dârü Sadr), V, 266-276; Emîr San'ânî, *Sübûlû's-selâm*, Beyrut 1987, III, 107-115; Şevkânî, *Neylû'l-levâtî*, Kahire, ts. (Matbatû Mustafa el-Bâbî), V, 275-276; a.mlf., *es-Seylû'l-cerrâr* (nşr. Mahmûd İbrâhîm Zâydî), Beyrut 1985, IV, 250-255; İbn Âbidîn, *Reddû'l-muhtâr*, İstanbul 1984, II, 8; VI, 15; *Mecelle*, 1980, 999, 1000; Reşid Paşa, *Rûhu'l-Mecelle*, İstanbul 1328, V, 205, 210-213, 218; Siddîk Hasan Han, *Fethu'l'allâm* (nşr. M. Sultân en-Nemne-kânî), Medine, ts. (Mektebetü'l-İlmiyye), II, 43-44; Ali Haydar, *Dürrü'l-hükkâm*, III, 91, 93; Ahmed Ali el-Hatib, *el-Hacr 'ale'l-medîn li-hak-ki'l-guremâ*, Kahire 1964; Muhammed Tâhir İbn Âşûr, *Mekâşidü's-şer'ati'l-İslâmiyye*, Tunus 1978, s. 203; Abdülgaffâr İbrâhîm Sâlih, *el-İflâs fi's-şer'ati'l-İslâmiyye*, Kahire 1980, s. 222; Abdülkerîm Zeydân, *Nizâmü'l-kağâ' fi's-şer'ati'l-İslâmiyye*, Bağdat 1984, s. 146-148; Fahrettin Atar, *İslâm İcrâ ve İflâs Hukuku*, İstanbul 1990, s. 154-206, 376-377; Bilmen, *Kamus*, VII, 294-302; "el-İflâs", *Mu.F.*, V, 318.

FAHRETTİN ATAR

HACR

(bk. HACİR).

HACRÎ

(الحجری)

Ebü Muhammed Abdullah
b. Muhammed b. Âli el-Hacrî
(ö. 591/1195)

Hadis ve kıraat âlimi.

Zilhicce 505'te (Haziran 1112) Endülüs'te Meriye'de (Almeria) doğdu. İbn Ubeydullah diye de bilinmektedir. Arap kabilelerinden Hacr b. Zîruayn'a nisbetle Hacrî ve Ruaynî, doğduğu ve ikamet ettiği yerlere nisbetle de Meriyyî, Sebti nisbeleriyle anılır. Kurtuba (Cordoba) ve İşbiliye (Sevilla) başta olmak üzere muhtelif şehirlerde birçok hocadan ders aldı. *Şahîh-i Müs-lim*'i Ebü Abdullah İbn Zügaybe'den, Nesâî'nin *es-Sünen*'ini fakih ve hadis hâfızı Ebü Ca'fer Ahmed b. Abdurrahman el-Bitrûcî'den okudu. İşbiliye hatibi diye anılan kıraat âlimi ve muhaddis Ebü'l-Hasan Şüreyh b. Muhammed er-Ruaynî'den ve Ahmed b. Abdullah b. Sâlih'ten hadis ve kıraat-i seb'a tahsil etti. Ayrıca Ebü'l-Hasan İbn Mugis, Ebü Bekir İbnü'l-Arabî'den ve daha pek çok hocadan faydalandı. 534 (1139-40) yılında kalabalık bir mecliste *Şahîh-i Buhârî*'yi Şüreyh b. Muhammed'e okudu.

Hacrî'den hadis ve kıraat okuyanlar arasında Ebü'l-Hattâb İbn Dihye el-Kelbî, Muhammed b. Hasan İbnü'l-Gâzî, Muhammed b. Muhammed el-Yahsubî, Muhammed b. Ubeydullah el-Mürsî, İbnü's-Saffâr el-Kurtubî ve Abdurrahman b. Kâsım es-Serrâc gibi isimler bulunmaktadır.

Zehebî'nin "hadis hâfızı, hüccet, allâme, şeyhü'l-Mağrib, şeyhü'l-İslâm" diye tavsif ettiği Hacrî hadis öğrenim ve öğretiminde titiz davranan ve rivayetlerine güvenilen bir âlimdi. Meriye'de hatiplik yaptı, ancak kendisine teklif edilen kadılık görevini kabul etmedi. Meriye düşman istilâsına uğrayınca Mürsiye'ye (Murcia) gitti. Buradan da önce Fas'a, ardından Sebte'ye (Ceuta) geçerek ömrünün büyük bir kısmını bu şehirde hadis ve kıraat okutmakla geçirdi. Hükümdarın kendisini Merakeş'e davet etmesi üzerine bir müddet orada kaldıysa da tekrar Sebte'ye döndü.

Kuraat ve fıkıhla da meşgul olmakla beraber âlf isnadlara sahip bulunması se-

bebiyle özellikle hadis alanında temayüz eden, zühd ve takvâsı ile halk nazarında büyük itibar kazanan Hacrî, 591 yılı Muharrem ayı sonlarında veya Safer ayı başında (Ocak 1195) Sebte'de vefat etti.

Kaynaklarda çeşitli kerâmetleri zikredilen Hacrî'nin öldüğü sırada büyük bir kuraklığın hüküm sürdüğü, cenazesi kabre konunca halkın yağmur yağdırması için onunla tevessül ederek Allah'a dua ettiği, o gece başlayan yağmurun bir hafta sürdüğü belirtilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Hazm, *Cemhere*, s. 461; Münzirî, *et-Tekmile*, I, 217; İbnü'l-Ebbâr, *et-Tekmile* (nşr. F. Codera), Madrid 1887-89, II, 494-498; İbn Kudâme el-Makdisî, *Ülemâ'ü'l-hadis*, IV, 145-146; Zehebî, *Tezkiretül-huffâz*, IV, 1370-1372; a.mlf., *A'lâmü'n-nübelâ*, XXI, 251-255; Safe-dî, *el-Vâfi*, XVII, 575; Yâfiî, *Mir'âtü'l-cenân*, III, 473; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, VI, 138; Süyûtî, *Tabakâtü'l-huffâz* (Lecne), s. 487; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, IV, 307.

NURİ TOPALOĞLU

HÂCÜ-Yİ KİRMÂNÎ

(خواجوی کرمانی)

Ebü'l-Atâ Kemâlüddîn Mahmûd
b. Âli b. Mahmûd Mürşidî-yi Kirmânî
(ö. 753/1352)

İranlı şair.

20 Zilhicce 689'da (24 Aralık 1290) Kirman'da doğdu. Asıl adı Mahmud olup şiirlerinde "hâce" kelimesinin küçültmeli ismi olan "Hâcû" mahlasını kullanmıştır. Nahlend-i şuarâ, Hallâku'l-meânî, Melikü'l-fudalâ lakapları, Mürşidî ve Kirmânî nisbeleriyle anılır. Eserlerinden iyi bir öğrenim gördüğü, özellikle astronomi alanında geniş bilgi sahibi olduğu anlaşılan Hâcû tahsilini muhtemelen Kirman'da tamamladı. Daha sonra büyük bir ihtimalle kıtlık ve huzursuzluk yüzünden Kirman'dan ayrılmak zorunda kaldı. Şîraz'a giden Hâcû buradan Kâzerûn'a geçti. Orada Mürşidiyye tarikatı şeyhlerinden Emînüddin Muhammed-i Kâzerûnî'ye, bir süre sonra Simnan'a giderek Alâüddavle-i Simnânî'ye intisap etti. 718-737 (1318-1336) yılları arasında Irak-ı Arab, Hûzistan, Azerbaycan, Bağdat, Mısır, Suriye ve Filistin'i gezdi. 732'de (1331-32) Bağdat'ta bulunduğu anlaşılan Hâcû, burada yazdığı *Hümâ vü Hümâyûn* adlı eserini İlhanlı Hükümdarı Ebü Said Bahadır Han'a sunmak üzere dört yıl sonra Tebriz'e gitti; ancak sultanın öldüğünü öğrenince eseri onun yerine geçen Ârpâ Han'a (ö. 736/